

2022 – DOSARELE PATRIMONIULUI (CXVII): Buia în Transilvania - obiceiul de a prelua numele nobiliar, de la moșia posedată? - în semn de omagiu ...: Universitatea Babeș - Bolyai!

2022

BUIA
în
Transilvania
Dosarele
patrimoniului (CXVII)

Otto Weber
(n. 1940,
Buia)

Anul rugăciunii și sfinților isihăști

fondatorul familiei a fost Akus!
în Transilvania, sunt puține familii care pot să-și urmărească originea...

Obiceiul de a prelua numele nobiliar, de la moșia posedată!

1775 1856
Farkas Bolyai

Casa în care s-a născut Farkas Bolyai
1775

Universitatea Babeș-Bolyai, în semn de omagiu adus celor doi matematicieni ardeleni, Farkas și János Bolyai!

În lucrarea: „**Buia în Transilvania. 5 Naționalități, 4 Religii, 1 Castel**”, am descoperit scurta schiță biografică a monografului localității, scriitorul **Otto Weber** (născut în 25 ianuarie 1940, în Buia): «A urmat primele patru clase, în limba germană, și cele gimnaziale, în limba română, în satul natal. Studii secundare la Școala Medie nr.1 (în prezent Liceul Teoretic “Stephan Ludwig Roth”) din Mediaș și superioare la Institutul Politehnic (actuala Universitate Politehnică) din Timișoara, Facultatea de Electromecanică. Responsabil cu mecanizarea pe diferite șantiere de construcție, până în anul 1976. În decembrie 1976 părăsește România, stabilindu-se în München, Germania. Aici lucrează la diferite firme până la pensionare, în anul 2005. Coautor, în Germania, la două publicații cu caracter tehnico-istoric și autor al monografiei (în limba germană) a satului natal: **Bell in Sibenbürgen**, München, 2012». Numai dragostea pentru satul natal l-a determinat să traducă lucrarea și în limba română. Ediția în limba română a apărut în 2017 (la cinci ani de la apariția ediției germane) - la Editura Presa Universitară Clujeană Cluj-Napoca -, fiind printre puținele monografii de sate cu coperti cartonate. În lucrare, un capitol distinct - cap. VII -, este dedicat familiei Bolyai. Reproducem selectiv: «La început, sediul acestei familii era la Buia de Sus. Încă din 1427 un membru al familiei se numea „**Thomas de Felsebolya**”, adică „**Toma de Buia de Sus**”. Sediul familiei, turnul locuință, se afla în apropierea locului de adăpost al locuitorilor de atunci, *celin*. Am văzut, de asemenea, că după o „**nova donatio**” membrii familiei se vor numi „**de Bolya**”, „**de Buia**”, denumire luată după numele moșiei pe care o stăpâneau. **Obiceiul de a prelua numele**

nobiliar, de la moșia posedată, era o obișnuință în rândul noilor înnobilați din Transilvania. Din arborele genealogic (...), publicat în anul 1942 de către Ronay Elemer, reiese că fondatorul familiei a fost sus-numitul Akus.

Istoricii împărtășesc părerea conform căreia, **în Transilvania, sunt puține familii care pot să-și urmărească originea până la luarea în stăpânire a acestui teritoriu de către Regatul Ungar**. Tot din arborele genealogic se poate vedea că Akus a avut patru copii. **Urmașii unuia dintre ei, ai lui Gaspar, au construit castelul din Buia**. Cei trei frați: Tamas, Ianos și Gaspar **termină ziditul castelului în anul 1447**, an în care Tamas, fiind cel mai în vârstă, primește dreptul de „ius gladii”.

Am văzut că urmașul lui Tamas, Adam, în anul 1532, pierde castelul împreună cu moșia aparținătoare. Alte ramuri ale familiei posedau însă, în continuare, moșii în Buia, în satele înconjurătoare și în alte localități. Dintre aceste familii vom urmări doar descendenții fiului celui mai tânăr, al lui Akus, tot un Akus, singurul a cărui urmași pot fi urmăriți până în zilele de azi. (...) **Tatăl lui Farkas, Gaspar (1732-1804)** s-a născut în Buia. Pe tot parcursul vieții a încercat să recupereze părți din moșiile risipite de înaintașii lui. A ocupat funcția de cancelar, judecător și administrator al moșiei înstăritului baron Bethlen. Gaspar a fost căsătorit cu Vajna Krisztina, care moștenise la Domald o avere chiar mai mare decât a sa și de aceea, ei au petrecut majoritatea timpului la Domald. Gaspar însă s-a simțit atras mai mult de moșia lui din Buia, astfel că a rămas și în timpul iernii, într-o căsuță din lemn, în vie, după ce casa lui luase foc. Imediat după aceasta el a construit o casă din cărămidă (n.r. *a se vedea foto*). **Gaspar a avut doi fii: Farkas și Antal**. Despre Antal știm numai că el a studiat dreptul și a fost secretar în serviciul regal. Îl mai găsim notar al comitatului Alba Iulia. **Farkas s-a născut la Buia, în anul 1775**, în noua casă construită de tatăl său, în centrul localității. Pregătirea școlară a primit-o, în primii ani, în casa părintească. La vârsta de șase ani învăța la școala calvină din Sibiu. La 12 ani a părăsit instituția de învățământ și a intrat în serviciul înstăritului baron Kemeny, în casa căruia a avut sarcina de a se ocupa de creșterea fiului acestuia, Simon, care pe atunci avea 8 ani. Între cei doi tineri s-a legat o prietenie strânsă, astfel că, începând cu anul 1790, Farkas și cu Simon au studiat împreună, timp de cinci ani, la Colegiul Calvin din Cluj. Profesorii au remarcat la Farkas un talent deosebit la matematică. **În timpul șederii lor la Cluj, cei doi au luat hotărârea să studieze și în străinătate. Baronul Kemeny le-a finanțat la amândoi drumul și șederea în afara țării**. Prima etapă a fost Jena, apoi Göttingen, unde Farkas l-a întâlnit pe Gauss, care era și el student acolo. Pe cei doi îi va lega o prietenie pentru toată viața. Întors în țară, în anul 1799, Farkas lucrează, în continuare, intens, la studiile sale matematice. Obține un loc de muncă în Cluj. Aici o cunoaște pe fiica chirurgului Josef Benkö, Susanna Benkö, cu care s-a căsătorit în anul 1801. **Janos s-a născut în 1802** și familia s-a retras pe moșia de la Domald. În 1804, Bolyai Farkas a fost chemat la Târgu Mureș, pentru a ocupa funcția de profesor de matematică, fizică și chimie la Colegiul Reformat. S-a ocupat intens de educația fiului, care s-a dovedit a fi foarte talentat la matematică, dar și la vioară. Pentru că situația financiară nu i-a permis să-și înscrie fiul într-o universitate din străinătate, l-a înscris la Academia Tehnică Militară din Viena. În 1825, după moartea soției sale, se recăsătorește. Din acel moment au început problemele în relația dintre cei doi Bolyai, tată și fiu. Momentele de bună înțelegere au

alternat cu perioadele de certuri și dezamăgiri reciproce. Tatăl își muștra fiul și pentru obsesia pe care a dezvoltat-o în legătură cu demonstrarea teoriei paralelelor, iar fiul, reîntors, după mulți ani, la Târgu-Mureș se simțea stingher în căminul părintesc. **În anul 1832 a apărut primul volum publicat de Farkas Bolyai.** Este o lucrare în care problematicile de matematică pură sunt expuse dintr-un punct de vedere filosofic. Pe lângă preocupările constante legate de matematică, Farkas și-a îndreptat atenția și spre dramaturgie, poezie și pedagogie. A elaborat studii despre o reformă a învățământului, despre silvicultură, a compus poezii și piese de teatru. A rămas fidel, toată viața, Colegiului Reformat, motiv pentru care, în anul 1852, când împăratul Franz Josef a vizitat orașul Târgu Mureș, precum și renumitul Colegiu, Farkas a fost însărcinat cu ținerea unui discurs. Donează Colegiului cea mai mare parte a cărților și manuscriselor sale. O altă donație importantă, în bani și cărți, a lăsat-o Bibliotecii Teleki. **Bolyai Farkas s-a stins din viață la 20 noiembrie 1856,** după repetate atacuri de apoplexie, în timpul cărora a fost îngrijit și vegheat de studenții săi. Este înmormântat în cimitirul reformat din Târgu Mureș».

Începuturile Universității din Cluj-Napoca sunt consemnate în sec. al XVI-lea, prin diploma de fondare a **Colegiului Major Iezuit din Cluj - Academia Claudiopolitana Societatis Jesu,** emisă de Ștefan Bathory, în 12 mai 1581, la Vilna (azi Vilnius, Lituania). Istoria instituției este marcată de câteva etape de dezvoltare, un moment marcant fiind întemeierea Universității Regale Maghiare (la 12 octombrie 1872), de împăratul Francisc I. În perioada interbelică, prin decret regal a fost transformată în universitate românească (din 1927 - Universitatea „Regele Ferdinand I”). După perioada de refugiu de la Sibiu și Timișoara (în războiul al doilea mondial) și întoarcerea universității la Cluj, prin decret regal (în 1945) s-a înființat „**Universitatea cu limba de predare maghiară**” din Cluj, primind numele de „**Universitatea Bolyai**” (decembrie 1945), în semn de înalt omagiu adus celor doi matematicieni ardeleni - **Farkas și János Bolyai** - tată și fiu. Din septembrie 1959, prin unificarea universității românești cu cea maghiară, noua instituție va purta numele de „**Universitatea Babeș-Bolyai**”, primul rector fiind istoricul Constantin Daicoviciu.

(va urma)

Marius HALMAGHI

Sursa online:

<https://www.tribuna.ro/stiri/cultura/2022-dosarele-patrimoniului-cxvii-buia-in-transilvania-obiceiul-de-a-prelua-numele-nobiliar-de-la-mosia-posedata-in-semn-de-omagiu-universitatea-babes-bolyai-166832.html>

În: Tribuna, 20 octombrie 2022